דרוזים-לבנון: אתרים בחדשות

— מאת ד"ר עמיהוד ישראלי —

הקרבות המתנהלים עתה בדרום מדינת הלבנון (למעשה, צפון הגליל העליון) מעלים לכותרות אתרים וישובים שונים, שלחלקם היסטוריה ארוכה — ושורשים בדברי ימי ישראל.

● **צור: עיר גמל פיניקית עתיקה ומפורסמת („העיר המעטירה" — ישעיהו כ"ג, ח'), ששימשה יחד עם אחותה הבכירה, צידון, מרכז ימי־מסחרי לעמי כנען באגן הים התיכון. חלקה הקדום של צור השתרע על שפת הים, בעוד שחלקה השני השתרע על שני איים סמוכים לחוף. שרטונות־איים אלה חוברו ע"י המלך חירם, בעל־בריתם של דוד ושלמה, לאי מבוצר אחד, שהוקף בחומות אדירות. לכן נזכרה העיר במקרא כ„מבצר צור" (יהושע י"ט, כ"ט; שמואל ב', כ"ד ז'), כ„מעוז הים" (ישעיהו כ"ג, ד'), שתפקדה ב„סחר גויים" (שם, ג'), קשרי מסחרה של צור התפרסו על פני כל הים התיכון עד לספרד. גם על המטבעות של הפיניקים נחרת — „לצור אם צידונים". עושרה ותפארתה של צור עוררו עליה את קנאת עמי הקדם: שלמנאסר מלך אשור צר עליה 5 שנים (725—721 לפנה"ס) ולא הצליח להבקיעה. נבוכדנאצר, מלך בבל, צר על צור 13 שנה(!) ולכדה, אבל לא מצא שכר רב בעמלו (יחזקאל כ"ט, י"ח). הדי עושרה האגדתי של צור נשמעים גם בנבואת זכריה: „ותיבן צור מצור לה, ותצבור כסף כעפר, וחרוץ — כטיט חוצות". גם אלכסנדר מוקדון צר על העיר (332 לפנה"ס) ולכדה. באסונות טבע שפקדו את צור ירדו לבסוף חלקים מהעיר למצולות־ים. רק כשליש מהעיר הקדומה נותר על מכונו.**

בעת החדשה התגוננה צור לעיירת־דייגים קטנה עם כ־15.000 תושב. בנפת צור כולה התגוררו אשתקד כ־72.800 תושב. עם תום מלחמת־האזרחים בלבנון הפכה צור למרכז הלוגיסטי והצבאי של איר־גוני החבלה.

● **עיון: עיר קדומה בנחלת שבט נפתלי, שאתרה נשמר בתל־דבין (נ"צ 1366/1595 ברשת לבנט), כ־620 מ' מעל לים, כקילומטר דרומה מהעיירה מרג־עיון. על שמה — „בקעת עיון" (מרג־עיון) המשתרעת צפונית מעמק־החולה, בין החרמון לבין מורדות הדרום של הר־הלבנון. עיון בוצרה על־ידי המלך דוד ומיפקד האוכלוסין של שר צבאו, יואב, הגיע עד ל„דן־יען", הוא עיון. בעצתו של אסא מלך יהודה לכד בן־הדד מלך אם־דמשק את העיר (מלכים א' ט', כ'). בימי פקח בן־רמליהו, מלך ישראל, נכבשה העיר על־ידי תגלת־פלאסר מלך אשור (מלכים ב' ט"ו, כ"ט). בימי־הביניים כונה הכפר „קרית־עויון". זכר לשם המקראי של עויון נמצא ב„מפל התנור" ע"י מטולה, שנוצר ע"י נחל עויון, וכונה „נקובתא דעיון" (תוספתא שביעית, ד' יא).**

בתקופת המנדט עובדו אדמות בקעת־עויון ע"י איכרי מטולה.

נפת מרג־עויון בהווה כוללת כ־54 אלף תושב. העיירה אוכלסה עד למלחמת־האזרחים הלבנונית ע"י נוצרים ומוסלמים־שיעים. אלה האחרונים ברחו ו„הפלאנגות" הנוצריות התבססו בעיר, שהפכה למרכזה של המובלעת הנוצרית הצפונית.

„הבקעה המושקה"

● **אבל א־כאקי: כפר הממוקם כ־3 ק"מ מזרחית ממרג־עויון. הפירוש בערבית — הבקעה המושקה. הכפר שוכן מעל הגדה המערבית של החצבאני, מקום שם השתרעו מטעיו. כפר זה היה קשור בעקיפין לקהילה היהודית בחצבאיה, כ־12 ק"מ צפונה מזרחה לו, שכן הנפטרים היהודיים מחצבאיה היו מובאים לקבורה באל א־סאקי (או — אבל אל־כורום) שנחשבה כעיר ואם בישראל, וזוהתה — בטעות — עם אבל בית־מעכה. עדות לכך בספרו של ר' יהוסף שוואַרץ — „תבואות הארץ".**

עם תום מלחמת־האזרחים בלבנון נתפס הכפר ע"י הפלאנגות הנוצריות, אולם יחידות המחבלים הדפו אותן. הכפר חלש ממזרח על המובלעת הנוצרית בעמק־עיון.

● **אל־חי'אם: כפר מוסלמי־שיעי, השולט על בקעת־עויון ממזרח ומוגן ע"י עמק החצבאני באגפו המזרחי. בעבר התגוררו בו כ־14 אלף תושב. פירוש השם — אוהלים, והדבר מעיד, כנראה, על מתיישביו הבדווים בעבר. בשוליו הדרומיים של הכפר הוקמה מצודה המתנשאת לגובה של 753 מ' והשולטת על מטולה. במלחמת־העולם השניה התבצרו במצודה זו כוחות צרפתיים של וישי ובלמו זמנית את החדירה הבריטית ללבנון.**

מאז תום מלחמת־האזרחים עבר אל־ח'יאם מידי ה„פלאנגות" לידי המחבלים, שהתבצרו בו והטרידו את המובלעת הנוצרית בעמק־עיון.

● **חצבאיה: עיירה דרוזית למרגלות החרמון (נ"צ 6987־7500 רשת הלבנט), מולדת הדת הדרוזית. בסמוך לה נובעים מקורות נחל חצבאני (שניר), כקילומטר דרומה לה ממוקם בית־התפילה הדרוזי החשוב — ח'לוות אל־ביאד"ח (911 מ').**

כוחות צה"ל מצויים כיום כ־5 ק"מ מערבית לעיירה.

עוד בימי־הביניים התקיימה קהילה יהודית ענפה בחצבאיה, או ב־גירסה דאז — „חצבן". בשנת 1401 נזכר ר' שמואל הלוי חצבן. בשלהי המאה ה־17 הוציא אחד מרבני צפת פסק־הלכה, שאסר על יהודי חצבאיה לעבד אדמתם בשנת השמיטה; אלה סברו, כי העיבוד מותר לפי שחצבאיה מצוייה, מחוץ לגבולות ארץ־ישראל. ב־1835 התגורר עדיין כ־30 בתי־אב יהודיים בחצבאיה „והם אהובים מאד לאנשי דורסי" (דרוזים). יהודי חצבאיה נחשבו לגיבורי־חיל ולעובדי־אדמה מעולים. ב־1952 היו בחצבאיה כ־6000 תושבים, מהם 1500 דרוזים, 500 מארונים, 100 מוסלמים וכ־100 יהודים. בשנת 1911 נותרו בעיירה רק שלושה בתי־אב יהודיים.

עיירה זו שימשה כמושב לאמירים הדרוזיים, בני משפחת שהאב, ולמפורסם שבהם — בשיר שהאב, ששלט על לבנון בין 1789—1849.

שלושה נתיבים

● **בנת־ג'וביל: עיירה מוסלמית־שיעית בשולי המובלעת הנוצרית המרכזית. בימי־הביניים שימשה בנת־ג'וביל כמוקד החשוב ביותר של כל נתיבי הגליל העליון. שלוש דרכים עיקריות, שהותאו על גיר קירטוני רך, עברו בה: (א) הדרך ההסטורית שעלתה מהכנרת, מעבר בית להר־כנען, לגושי־חלב ולירון, נתיב זה התחבר לדרך שהוליכה לצור ע"י בנת־ג'וביל; (ב)**

(סוף בעמוד 30)

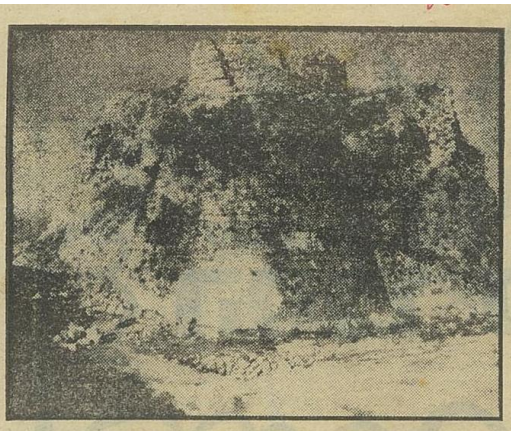

● **מיבצר בופור: מהצלבנים עד המחבלים**